

Fent un sistema de justícia més amable amb el ciutadà

Ramon TENA i PERA

Bona tarda,

Un cop més tinc el plaer de ser a Prada, on feia deu anys que no intervenia. És un plaer poder reflexionar amb vosaltres sobre temes d'importància amb la distància física i mental que ens dona fer-ho des d'aquí. Gràcies a la SAC (i en particular a l'Àngels i l'Antoni) per organitzar-ho i haver-me donat l'oportunitat de formar-ne part.

En les jornades d'enguany parlem de la igualtat. La manera com jo entenc la igualtat és la de permetre que tot ciutadà, amb independència d'on vingui i dels recursos amb què comparteixi, tinguin les mateixes oportunitats. Per això cal desenvolupar polítiques públiques que treballin per modificar els elements estructurals que generen desigualtats. Això implica promoure la cohesió social i empoderar la ciutadania perquè pugui participar de la manera més àmplia i directa possible en la gestió d'aquells temes que els preocupen i els afecten.

Jo em centraré a parlar d'una de les maneres que tenim per prendre aquestes mesures en l'àmbit de la justícia.

La necessitat de modernitzar el sistema de justícia

Quan parlem de la Batllia hem de ser conscients de tres condicionants, que segurament ja sabem però que no posem suficientment per escrit, negre sobre blanc:

1. Presentar una demanda judicial és fer una declaració de guerra, amb tot el que implica.
2. La Batllia no soluciona problemes, el que fa és interpretar i aplicar lleis.
3. Quan entrem a la Batllia, el ciutadà s'esborra, deixa de participar.

La justícia, tal com va quedar configurada entre els segles XIX i XX, tracta el ciutadà com un pacient. De la mateixa manera que quan un malalt necessita una operació quirúrgica, posem la nostra vida totalment en mans de metges, cirurgians, infermeres i anestesistes, quan escollim la Batllia per gestionar els conflictes que tenim també deleguem decisions vitals per a la nostra existència en mans d'advocats, batlles, secretaris judicials i procuradors. Però de la mateixa manera que cada cop es potencia més la medicina preventiva i els estils de vida

saludables, també caldria potenciar aquells sistemes que contribueixin a evitar la Batllia al màxim possible.

En segon lloc, hem de tenir en compte que una gran part dels conflictes que arriben a la Batllia tenen elements no jurídics que són tan o més importants que els elements jurídics. En l'àmbit de la família això sembla més que evident, però si pensem en altres camps com l'empresa o el comercial ens adonarem que també és així. Si una empresa té un conflicte amb un proveïdor o si una societat està en procés de dissolució, la resolució del conflicte haurà de tenir en compte també elements com la discreció, les repercussions comercials i laborals que el conflicte pot tenir o fins i tot elements emocionals i de relació. La Batllia ni tractarà ni resoldrà tots aquests problemes.

Com deia, doncs, no podem esperar que la Batllia resolgui conflictes plenament, perquè no és la seva feina. Fa tres setmanes, a tall només d'exemple, llegíem que la Batllia havia trigat 2,5 anys a decidir un règim de custòdia de menors després d'una separació.¹ Si heu viscut algun divorci o treballau en aquest àmbit us podeu imaginar les dosis de dolor, violència i conflictivitat que el retard en una decisió així comporta per a la família i l'entorn dels protagonistes, començant pels menors.

Com veieu, és un quadre que queda molt lluny de la societat menys desigual que plantejava a l'inici i que hem estat escoltant durant les diferents ponències. És per això que des de l'Associació de Mediadors ens va sorprendre molt que els plans de modernització de la justícia aprovats la passada legislatura en cap moment no incloguessin ni la mediació ni cap eina de resolució alternativa de conflictes. Esperem que una nova legislatura pugui esmenar aquesta mancança.

Una justícia més amable a través de la mediació

Nosaltres, els mediadors, pensem que una manera de començar a revertir aquesta estructura és promovent la mediació. És una mesura entre d'altres, i per si sola no capgirarà com un mitjà els problemes que té la justícia avui en dia. Però sí que pensem que és una de les que hauria d'estar a la base de la modernització de la justícia per la repercussió directa que pot tenir.

Només cal recordar que la Llei 3/2018 de mediació,² inclou la mediació com una eina alternativa, però també complementària a la justícia.

Pensem que un ús molt més rellevant de la mediació en l'àmbit de la justícia pot aportar tres grans avantatges:

- Pot aportar solucions que tinguin en compte tant els elements jurídics del conflicte com aquells que no tenen naturalesa jurídica.
- Pot ajudar a gestionar la conflictivitat de manera ràpida, flexible, més adaptada a les necessitats de les parts i salvaguardant la relació entre les parts allà on sigui necessari.
- Ajuda a empoderar el justiciable, dotant-lo d'eines per resoldre els seus conflictes i fent-lo molt més participatiu de la resolució dels conflictes que afecten la seva vida.

A tall d'exemple, us referiré dos casos de com la mediació ajuda les parts a trobar solucions adaptades a les seves necessitats:

- El primer implica un avi i els seus nets. Els pares dels menors estaven separats però l'avi continuava tenint bona relació i visites amb els seus nets. Després de la mort del pare biològic

dels menors el contacte amb els seus nets, per raons diverses, es va tallar, i l'avi va presentar una demanda contra la mare dels menors. Aquesta va ser referida ràpidament a mediació. En dos mesos de treballar amb totes les parts (avi, mare biològica, la nova parella, la família extensa i els menors...) es va restablir la relació de l'avi amb els nets. El resultat d'una resolució judicial probablement hauria estat fixar un règim de visites de l'avi amb els menors, però pel camí la relació s'hauria deteriorat molt més. D'altra banda, obligar els menors a fer unes visites que no volguessin fer, dubto molt que hagués contribuït a restablir aquesta relació i s'hagués passat a uns contactes merament formals que haurien acabat tan bon punt els menors fossin una mica més grans. Aquí la diferència és que la solució que es va trobar va ser ràpida i decidida per les mateixes parts protagonistes.

- El segon és d'un àmbit totalment diferent. És un cas que ens va arribar al despatx relatiu a la dissolució d'una societat. En l'any i mig que feia que havien començat els problemes s'havien presentat 14 demandes civils i una de penal. I totes les civils encara estaven pendents de resolució. El conflicte afectava la societat tant des d'un punt de vista laboral com comercial (i, per tant, financer), ja que per moments estava pràcticament aturada. Com us podeu imaginar, en el pla personal l'afectació també era important.

La mediació es va desenvolupar al llarg d'un mes i mig, i va permetre arribar a una solució pactada per les parts perquè uns socis venguessin la societat als socis que estaven interessats a continuar desenvolupant el negoci. Es va treballar amb els advocats per tancar les 14 demandes judicials pendents i es va signar un acord davant un notari. A dia d'avui l'empresa continua funcionant i s'ha expandit tant pel que fa al nombre d'activitats com al personal que hi treballa.

Són només dos exemples del que les parts poden assolir a través del treball conjunt.

Jo estic plenament convençut que implantar la mediació ens pot aportar beneficis com a societat, a mitjà termini, però amb efectes que es poden començar a veure en un curt termini. Tanmateix també hem de ser realistes i a Andorra, ara mateix, la mediació no funciona excessivament, per bé que els anys 2018 i 2019 s'avancés força i en bona direcció en el terreny legislatiu.

Com obrir camí?

1. Canvi de xip: una mentalitat menys individualista

No sé ben bé què ha passat al nostre país els darrers cinquanta anys. Quan vaig començar amb la mediació em va sorprendre que parlant amb gent gran em deien que a Andorra la Batllia sempre era considerada com la darrera de les opcions. De fet, anar a la Batllia es podia considerar fins i tot una vergonya. Avui en dia ens hem tornat de gallet fàcil i com a societat ens costa ben poc el recurs al sistema judicial.

Suposo que som una societat molt més competitiva, individualista i amb menys paciència que la de fa cinquanta anys.

Seria necessari fer un canvi de xip. Com diu el magistrat espanyol Pascual Ortuño, "necessitem un canvi radical de les mentalitats. La inserció d'un nou xip a la nostra ment. Perquè el que avui en dia ofereix la justícia als ciutadans i la societat no és un servei públic que els ajudi a resoldre els seus problemes sinó una pista on disputar el triomf o la derrota".³

2. Fer perdre la por de la mediació

Els mediadors hem de continuar fent molta pedagogia. Cal continuar escoltant els operadors judicials i veure com combatre la por i suspicàcia que tenen dels mètodes alternatius de gestió de conflictes. Aquests són vistos encara com una amenaça o una alternativa molt innocent i poc realista per a una bona part de l'advocacia i la magistratura.

Una manera d'assolir-ho és donar a conèixer molt més quin és el funcionament i els avantatges de la mediació, així com el paper clau dels advocats en qualsevol procediment de mediació a l'hora d'acompanyar els seus clients.

En aquest sentit, és molt bona notícia que el màster en dret a la Universitat d'Andorra inclogui assignatures en arbitratge i mediació.

3. Fer de la mediació un pas previ a la presentació d'una demanda

Seria important seguir l'estela d'aquells que han fet del recurs a la mediació un pas previ necessari per presentar una demanda judicial, tal com es fa a Itàlia, França (per determinats casos) i s'està plantejant a Espanya amb el projecte de llei d'eficiència processal. A banda d'aquests països, en els sistemes anglosaxons de justícia també es requereix que abans de passar pels jutjats es demostrí que s'ha provat algun mètode per arribar a una composició amigable.

Es tracta d'assegurar que el justiciable sigui informat per professionals qualificats en la matèria que existeixen alternatives molt més ràpides i menys lesives que un procés judicial.

4. Pla nacional d'impuls a la mediació

Com deia, entre els anys 2017 i 2019 es va fer molt bona feina per implantar la mediació, que per alguna raó va quedar aturada la passada legislatura. Ara seria un bon moment per reprendre aquesta bona feina que es va fer fa quatre anys.

Una proposta de l'Associació de Mediadors és la de redactar un pla nacional d'impuls de la mediació. Hauria d'incloure tots els actors que poden treballar en la mediació, tant institucionals (Consell Superior de la Justícia, Govern, Batlles) com econòmics (Cambra de Comerç) i professionals (advocats i mediadors).

Ramon Tena i Pera,
mediador professional, formador en transformació de conflictes
(rtenadialoga@gmail.com)
Associació de Mediadors d'Andorra
(mediadorsandorra@gmail.com)

1- Diari d'Andorra. La Batllia va trigar 2,5 anys a pronunciar-se sobre un règim de visites. 26/07/2023.

https://www.diariandorra.ad/noticies/nacional/2023/07/26/la_batllia_trigar_anys_pronunciar_sobre_regim_visites_225215_1125.html

2- Web del Consell General. Lleis 2018.

<https://www.consellgeneral.ad/fitxers/documents/lleis-2018/llei-3-2018-de-mediacio/view>

3- ORTUÑO MUÑOZ, PASCUAL. *Justicia sin jueces*. Ariel, Barcelona: 2018, p. 16.